

Jaz nič! pa Ti iz mene siješ,
Z veličestvom svojih dobrov;
Ti v mé podobo svojo liješ,
Ko solnce v malo kapljo vod.
Jaz nič! — pa v meni vrè življenje,
Nesito neko hrepenenje
Dviguje kviško me vse dni!
Da si, to čuti moja duša;
Premišlja, tehta, sodit' skuša; —
Jaz sem — toraj si tudi Ti.

Ti si! priroda oznanuje,
Glasí mi serce moje to;
Tegà razum me uveruje;
Ti si — in tudi jaz s Tabó!
Jaz člénec mali sem v vesolnem,
Stojéč v osredji časti polnem,
In z bitji krog in krog objét.
Kjer si končal stvarí telésne,
Kjer duhe si pričél nebésne:
Tam sklep verig je v mé pripét.

Svetov sem véz okrog hitéčih,
Mejnik izkrájnji vstvarjenja;
Jaz sem osrédje vših živéčih,
Začétna čertica Bogá.
S telésem v prahu iztrohnjévam,
Germenje z umom v spone dévam,
Jaz kralj — in rob — in červ in bog.
Prestol sem krasni čudoviti,
Od kod izšel? Kdo vé odkrít?
Nikoli ne iz lastnih rok.

Jaz delo Tvoje sem, o Stvarnik!
Sem premodrosti Tvoje stvár,
Ti výr življenju, blagodárnik,
Ti moji duši duh in Cár!
Pravici Tvoji všeč je býlo,
Da smertno brezno prehodilo
Nesmertno býtje bi z manoj;
Da v smernost duh se je ogernil,
In da bi skozi smert se vernil
V nesmertje, k Tebi, Oče moj!

Nejásni Ti, Nerazumljívi!
Jaz vém, da dušnih vših moči
Nobena Ti v podobi živi
Še sence čertat' krepka ni;
Vém, da smo Te slaviti dolžni,
Al slabí smertníki, nezmožni,
Z drugáčno hvalo Te čestit',
Ko h Tebi kviško hrepenéti,
Globoko pod Taboj sterméti,
In blagodarne solze lit'.

J e l a.

(Novela. Spisal Val. Mandelc.)

I.

V šestnajstem stoletji je krivoverstvo tudi na Krajnskem stare stebre katoliške vere stresti poskušalo. Kriva vera, ki jo je Martin Luter leta 1517 na Nemškem učiti začel, se je tudi po Krajnskem, Koroškem in Štajarskem širila po pridigarjih, ki so jo razlagali po cerkvah in tergih. Pa vlada ni v takih okolsinah rok križem deržala, temuč

z ojstrimi ukazi je branila beganje cerkvenega mirú. Sicer so luteranci pripravili nadvojvoda Karola, odrekši mu pomoč zoper Turke, k mehkejemu ravnjanju, in si pridobili nekako prostost, pa vse to le za kratek čas. Leta 1584 je prišlo povelje luterancem v Vipavi, in kmalo potem luterancem v Bledu, leta 1602 pa vsim luteranskim prebivavcom na Krajnskem, ali h katoliški veri se verniti, ali pa v šestih tednih in treh dneh zapustiti krajnsko in vse nadvojvodove dežele. Mnogo jih je šlo vsled tega povelja na ptuje.

V vasi B.... na Gorenjskem so bili prebivavci eni izmed najterod-vratniših luterancov. Nekaj se jih je sicer že popred, akoravno bolj na videz, kot v resnici podverglo, ti pa, katerim je došlo uno povelje, so šli vsi iz dežele. —

Pri oknu edine kerčme une vasi je slonel mladeneč, in zerl v daljino tako tužno in milo, kot kip boginje elegije, ki mu je modri mojster vlil vso žalost brezkončno, ki topi serca človeške, boginje, ki se pase z lastnimi boli in si dopada le v skelečih ranah, od katerih nje persi kervavé. Bil je star kakih 22 let, visoke in zale postave. V čistih černih očeh pod gostimi obervimi so se malali globoki čuti serca, kot hrepeneče sanje. Visoko ravno čelo je kazalo visoke misli, in nos je bil gladko rezan, kot na podobah gerških junakov. Nasproti tadanji šegi ni nosil cele brade, le majhne černkaste berke je imel, lasje pa so mu v dolgih kodrih na rami viseli, in večerni veter, pihlja skozi oderto okno, se je igral ž njimi in jih medel in ravnal tako prijazno kot ljub prijatel. Bilo je že proti večeru, solnce je zamiralo za gorami, njegovi zračni žarki so se spenjali kviško po rumenkastem obnebju in tonili v zarji, ki je plavala nad glavami sivih snežnikov.

Dolgo je že nepremakljivo sedel, le včasih je pogladil lase s čela, če mu jih je veter preveč zmedel, in zopet podperl glavo in zerl skoz okno. Nedalječ od hiše so dekleta iz vasi pri vodnjaku zajemale vodo, mlade in zale, visoko podpasane, z dolgimi kitami, z živo pisanimi rutami krog nedrij, z očmi tako ljubeznivo plavimi, in vertile kolo in spuščale vedro v čisto vodico, z veselim smehom si nagajaje pri delu. Mislil bi bil kdo, da ogleduje naš mladeneč njih gibčne podobe, njih vesele šale, pa temu ni bilo tako. Morebiti je bil komaj zapazil njih početje; njegove misli so bile drugod: ene tako dalječ v beli Ljubljani, ene tako blizo v mali vasi, in te misli so se podile in borile po vroči glavi, in njih boji so postajali zdihleji v mladenčevih ustih.

Kar se odpró vrata in v hišo stopi postaren mož v kmečki obleki, sname klobuk z glave, in pozdravi mladenča pri oknu. Pa odgovora ne dobi. Pozdravi ga še enkrat, odgovora ni. Popraska se mož za ušesi, malo zakašlja in z imenitnim glasom reče:

„Gospod, ako me ne poznate, vam rad povém kar vém, jest sem Ivan, vaš pokorni služabnik.“

Mladeneč se naglo oberne, in ko zagleda moža, ki je ravno svoj poklon doveršil, se nehoté nekoliko nasmeja, stopi k njemu in primši ga za ramo, upraša:

„Odkod pa prideš, Ivan, takó našemarjen?“

„Odkod?“ reče Ivan in ga začudeno gleda, „kaj me mar niste vi sami poslali k svoji materi in mi ukazali, po opravljenih naročilih урно k vam se verniti? To je bilo pred enim tednom in danes me komaj poznate, in ne veste, kam ste me poslali! Gospod, vi ste tako vpadeni, tako spremenjeni, kar vas nisem vidil, vi ste bolni.“

„Prav imas, prav, reče mladeneč, bolan pa nisem, bolan. — Ali si pozdravil Dvoržana, Ivan?“

„Gospod“, odgovori služabnik, „kako vam pride ta na misel, ki je vender davno pred vami zapustil Ljubljano? Verjemite, vi ste bolni.“

„Resnično ne vém, kako da mi je tako iz glave padlo“, reče mladeneč, „pa ne zameri Ivan, jest sem bil raztresen. Kaj pa imas novega iz mesta, kakšna je z našimi rečmi?“

„Taka, da se Bogu smili, zaverne klaverno Ivan; vse je zgubljeno, naši prijatli so zbežali vsi. Vaša mati so jokali, prosili, molili za vaše spreobrnjenje celi čas, kar sva iz Ljubljane se podala, pa ko so vidili, da je vse zastonj, da ste raji brez premoženja šli od doma, zapustili vse, kar vam je bilo drazega, so se vdali v osodo. Pa njih ljubezen do vas ni mogla ugasniti, prodali so polovico premoženja, da bi vam pomagali. Opravki s prodajo pa so se vlekli do včeraj, in ker je že drugi dan po tem, ko sem prišel v Ljubljano, potekel čas za izselitev nam odločen, sem se mógel skrivati in hudo se skrivati pred ojstrimi preiskavami, in le v drugi obleki in po stranskih, pustih potih mi je bilo mogoče do vas priti. Nevarnost je grozna, smert je najina osoda, ako naju zasačijo. Tukaj je materino pismo, in tukaj denar po prodanem posestvu. Pomislite, gospod, nevarnost in hitite, bežite, jest vas spremljam do groba.“

Beseda se mu trese, s prosečim obrazom poda gospodu pismo. Uni ga hitro pogleda, in ravno tako hitro ga obernivši proti Ivanu, reče:

„Ivan, to je narobe, kako da je, se spomniš še?“

„Zagodin“, odgovori Ivan.

„Dobro“, reče mladeneč, „zavoljo mene in sebe ne bodi v strahu, danes ne bo še sile, in jutri sva na poti.“

Pri teh besedah prelomi pečat pisma in jame brati. Ivan pa se poslovi in žalostno z glavo majaje gré iz hiše.

Hitro bere mladeneč nekoliko verstic, pa barva se mu jame spremnjati, nemirno se giblje sem ter tje, in oči se mu začnó svetiti od solz, ki mu po sili hočejo lica politi. Verže list na mizo in s tedimi koraki dirja po sobi. Pa vender zopet poprime list, in ga jame brati. — „Ne morem, mati, ne morem, nikdar ne morem! zakliče zadnjič in zakrije z obema rokama obraz ter pade na stol, to je preveč, mati, vi mi tergate sercé z vašimi prošnjami, z vašimi solzami, in

zvikujuje nesrečo, ki jo osoda tako obilo name suje. — — Da, obilo, nadaljuje čez nekaj časa, kot bi se bila zaklela, me potlačiti k tlam, me razdrobiti v prah. O mati, mati, ko bi bili vi mojih misel, kdaj bi bila že midva dalječ za temi gorami uživala mir pred preganjavci. Pa vi niste hotli, in čas je potekel, in rabeljnov meč žuga moji glavi. Čemu je ves moj trud za našo reč! Bežati moram, zapustiti vas, in vi me tolikanj ljubite, in jest vender ne morem poslušati vaših prošinj, ne morem obrisati vaših solz."

Nasloni se na mizo in z žalostnim očesom gleda na tla. Pa v njegovih persih ni še mirno, po gostem si briše pot s čela, kot da bi hotel izbrisati iz glave pezo morivnih misel.

„Jela, Jela“, zakliče zadnjič in skoči kviško, „jaz te ne morem pustiti, ne morem bežati, če me ti ne spreminjaš, in bežati moram, smert mi gleda v obraz in ti pospehuješ njene korake. Jela, Jela, ti si neusmiljena, tvoje serce je kamen, ti ne čutiš ljubezni zame; tirjaj, kar želiš, vse boš imela, kar je v moji oblašti, le vero mi pusti in hodi z mano!“

Omamljen se ustopi pred okno; ko pa vidi, da je solnce že za gorami in da mrak nastaja, vzame klobuk, spravi pismo, ki je ležalo na mizi, in gre iz sobe.

Ko vun stopi, sedi v veži berač v razcapani obleki, bisago čez kolena, in prebira kosce kruha, metaje jih po vsakteri ceni v bisagina predelka, med tem ko skorjo belega kruha grudi. Klobuk ima potlačen globoko na oči, ki se mu pod zgerbančenimi obervmi nekako čudno svetijo. Lasje njegovi so že skorej vsi beli, ravno tako kot njegova dolga brada. Pa druga podoba ni še nikakor kazala take starosti, in rekel bi bil človek, da mu je nesreča ali pa skerb pred časom glavo pobelila. Na njegovem obrazu, ki je še v starih letih znamnja lepote imel, se je brala neka čudna ironija, kot bi nosil raztergano serce v svojih persih, in bi se vender smejal celemu svetu.

Ko Zagodin vrata terdó za saboj zapre, se ozre berač in ga pogleda izpod širokih krajev, in čudno se zasvetijo njegove oči. V zaničljiv posmeh se zakrivé njegove ustnice, klobuk potlači po strani, in med tem, ko tje v en dan premetuje kruhove kosce, mermra, s tamnim očesom se kviško oziraje, z votlim glasom med zobmi:

„Ste li vi Zagodin?“

„Kaj prašate, kar vam je znanega“, reče Zagodin, se ustavi zraven berača, in začuden gleda britki smeh, ki igra krog njegovih ust. Berač pa ga s zaničljivim pogledom meri od nog do glave; bisago terdo v roci deržé jo stiska med kolena, in čez nekaj časa zopet s še bolj zamolklim glasom praša:

„Ste li vi Zagodin?“

„Oče Marka, vaše obnašanje proti meni je čudno, zaverne Zagodin, jest ga ne razumim, pa se tudi ne trudim, od vas vzroka zvedeti, ker vem, da bi bilo prazno delo. Če pa prašam samega sebe,

s čim sem se zadolžil v vaših očeh, moram z ramami majaje reči:
Ne vem. — Da Jelo, vašo hčer, ljubim, je li to krivica, in če je ljubezen krivica, ali mar želja Jelo za ženo dobiti, povikšuje to krivico? Vaše merzlo obnašanje me je sicer žalilo, pa sem se tolažil s tem, kar so ljudje pravili, da je to navada vaša, ki je ne premenite nikdar. Al to je bilo le merzlo obnašanje, kar vidim danes, to je huje, to je serd, če ni sovražtvo."

Berač ne čerkne besede, potisne klobuk čez oči, in jame bisago zavezovati.

"Marka", povzame zopet Zagodin, ko ga vidi tako merzlo in tamno na tla zreti, "ali vas morebiti nezaupanje v moje besede dela nezadovoljnega z mano, in je vzrok vašega neprijaznega obnašanja? Jaz ljubim Jelo, jaz sem premožen, in vi ste stari in revni, dajte mi jo za ženó, vam je pomagano in jaz sem srečen."

Ko Zagodin s prosečim glasom té besede govori in milo na berača gleda, se ta glasno zasmeja; hitro se vzdigne in nagnivši se proti Zagodinu s skrivnostnim hripavim glasom reče:

"Ko je sokol prišel k golobici, je rekel da je golob, in ko jo je snubil, je imel golobje perje in rudeče nožice, pa golobar mu je vrat zavil in za strašilo ga razpel na hlev."

Nepremakljivo Zagodinu v oči gledé zgovori te besede, kot bi se pačil, verže bisago čez ramo, in preden Zagodin besedo najde, zgine za voglom hiše.

"Ali se je cel pekel zaklél, da me podi po celem svetu"! zaupije Zagodin in hoče za beračem, pa berača ni bilo več viditi, le hudoen krohot se je slišal za sosedovo hišo in pokanje plota, ki se je poderl pod njim, ko ga je preskočil. Z zobmi škripaje stoji Zagodin nekoliko časa, in sterji za beračem, potem pa jo z naglimi koraki vdere na travnik zadej za vasjó.

Mrak je že popolnama zakril zemljo, zarja je ugašala, in pol lune je plaval po nočnem nebu. Huda rosa je že močila trato, in zbrihtala počasi z večernim hladom vred Zagodina počasi iz čudno zmotanih sanj, in vredila misli, ki so razberzdano rojile po njegovi glavi.

Vzrok? — se praša samega sebe, vzrok? — Le Jela ga vé, če ga kdo na svetu vé, od nje ga moram zvediti, in še nocoj. — In urno se napoti proti beračevi bajti.

Nevedama je bil v svojih sanjarijah precej dalječ od vasi zašel, pospehal je sedaj svoje korake bolj in bolj, ker ljubezen in radovednost, združene z nekako čudno tesnobo, mu niso dale miru. Ni iskal steze, ki jo je bil poprej zgubil, temuč naravnost skoz visoko travo je korakal. Kmalo dospe do bajte, pa začuden obstoji, ker luči ni bilo nikjer viditi. Poterka — nobenega glasa, poterka zopet — vse je tiho. Kaj pomeni to, se plašno samega sebe praša, saj vender ni še pozno, in Jela nima navade zgodej spat hoditi, in hiše zvečer nikdar ne zapusti. — Poterka zopet na vrata in na okno, vse zastonj.

Čudno mu začne po razdrezenih možganah vreti, serd in strah zgrabitva serce; ljubezen, odkritoserčnost, nezvestoba, izdaja vse to se mota v groznem kolobaru pred njegovimi očmi. Opre se na oreh zraven hiše, in z nemirnim očesom čaka njenega prihoda.

Beračevo stanovanje je bila majhna umazana bajta na koncu vasi. Postavljena je bila tako, da je z enim koncom na griču slonela. Tri kamnitne stopnice so bile kdaj pred vratmi, zdaj pa je bila vsaka razdrobljena na mnogo koscov, ki so se pritiskali eden k drugemu, kakor bi hotli vsakemu ptujcu, ki v hišo hoče, noge spodbiti. Streha je bila vsa raztergana, čez in čez so prekle iz nje šterléle, in gobast mah jo je obrašal. Vrata so bile razpokane, da bi bil perst skozi špranje lahko vtaknil, okna majhne, tu in tam s popirjem zakerpane. Od spred in zad je bila bajta podperta s kolmi, ki so jo branili pada in vetra, ki je že dosti opraviti imel, preden je prepahl in prepiskal vse luknje in špranje, ki mu jih je časa zob v nji odperl. Da bi se pa kdo ne čudil, da je berač še to bajto lastno imel, moramo povzeti toliko iz njegovega življenja, kolikor so vaščani od njega pripovedovali, in kolikor je bil tudi Zagodin v tem kratkem času, kar je bil v vasi, o njem zvedel.

Pred kakimi dvajsetimi leti je bil prišel enega jutra v vas, upaden in bolan, nobeden ni vedel, kdo da je, nobeden ni vedel, odkod da pride. V naročji je nosil dete, komaj pol leta staro. Ljudem se je smilil on, še bolj pa otrok. Pa ker je le vedno tamnó v tla zerl, le včasih pobožal dete, če je jokalo, ljudi pa nobenega ne pogledal, so se ga vaščani skorej bali, in dolgo časa ga nihče ni ogovoril. Zadnjič se nekemu poštenemu kmetu vender le preveč smili revno dete, ki je vedno upilo, stopi torej k možu in ga dobrovoljno izpraševati lame:

„Mož, če se ne motim, ste bolni, odkod pa pridete?“

„Od dalječ.“

„Je li to dete vaše?“

„Moje.“

„Kje pa je mati njegova?“

„V grobu.“

„Kam pa vender mislite iti z otrokom?“

„K vam.“

Kmet ga debelo gleda, in ne vé, kaj bi mislil o njem, po takih odgovorih. Pa vender otrok mu preveč dopade in se mu preveč smili, toraj reče:

„Pojte toraj z mano, jest bom poskerbel za dete in za vas, da ozdravite. Pa zakaj pa ne prosite nikogar?“

„Ne znam“, reče kratko, in vzdignivši se gré za kmetom. Pri njem se je ozdravljal, za otroka pa je kmetica skerbelala. Le redkikrat je kaj govoril, saj sam ni nikdar govorjenja začel; na uprašanja je sicer

odgovarjal, le „kdo in odkod“ tega ni nikdar odgovoril, tako da v celi vasi ni nihče le naj manjše reči iz njegovega prejšnjega življenja vedel, akoravno se je tu in tam marsikaj čudnega o njem šptalo.

Kake dvé leti potem je kar naenkrat iz vasi zginil, nihče ni vedel kam. Hčerko je bil pustil pri kmetici. Čudne reči so vaščani o njem uganjevali. Čez en teden pride zopet nazaj, kakor se je vaščanom zdelo, tako spremenjen, da so se skorej bali njegovega tamnega pogleda. Jel je zopet beračiti, ker, akoravno še ni bil 30 let star, ni vender nikdar delati hotel. Kmet, pri kterem je bil, je imel precej veliko premoženje, in med drugimi posestvi tudi uno bajto, kteri so sploh le beračija rekali, zato ker je bil poprej dolgo časa neki berač v nji prebival. Ta čas je stala prazna, in ker se je že komaj skupej deržala, jo je hotel kmet podreti, pa berač ga nagovori, naj mu jo da za stanišče. Kmet mu jo prepusti in berač jo z nekoliko kolmi podpre. Od tistega časa prebiva v nji, in hodi dan za dnem z bisago po vasi, toda nikjer ne prosi, kot navadni berači, kratko ogovarja človeka za dar, in se kratko zahvalja. Ljudje so se že zdavnej navadili njegove navade. Ko ima dosti za tisti dan, gre pa vselej k Jeli, ki je mende edina duša na svetu, ktero ljubi. Kmet jo je izredil zalo in pobožno; pred kratkim pa se je preselila k očetu v bajto. —

Dolgo časa je stal Zagodin opert na stari oreh, in pazljivo gledal krog sebe, odkod bo prišla Jela. Skušal je potolažiti hudo tolčenje serca, hotel je miren biti, kadar pride.

Nebo, ki je bilo proti večeru še lepo višnjevo, na večerni strani zarobljeno z zlato zarjo, se je jelo tamniti; od juga so se vlekli gosti oblaki in hud veter je jel pihati, da so grozno šumeli visoki drevesni verhi; topirji so nemirno krog bajte letali, pa se kmalo pogubili v svoje kotlje. Prekle na strehi in stare deske so s silnim vrišem klepetale, skozi line in druge neštevilne bajtine špranje pa je jezno veter žvižgal. Zagodin je nepremakljivo stal pod drevesom in le včasih po dolgem molčanji mermral: Pa priti vender mora.

Kar zagleda podobo od cerkve sem, ki je nedalječ stala, naravnost proti hiši hiteti. Bila je Jela. Naglo stopa, mende da se boji hude ure, ki se vleče nad mirno vas. Ko pride pred hišo, stopi Zagodin izpod drevesa, jo prime za ramo, in jo mirno upraša:

„Odkod pa prideš, Jela, tako pozno?“

„Iz cerkve“, odgovori mlado dekle, „ki se ni malo prestrašilo moža, ki je v tamni noči tako nenadama pred njo stopil.“

„Kaj si pa molila tako dolgo?“

„Zate sem Boga prosila.“

„Zame?“

„Da, Zagodin, zate, da bi te razsvetlil večni Bog in te pripeljal zopet k pravemu spoznanju.“

Pri teh besedah prime Zagodina za obé roké in ga milo pogleda. In ko bi ne bila noč tamna, bi bil vidil dve solzici, ki ste migljali v njenih očeh. Pa Zagodin pomaje z glavo, in ne zine besede.

„Zagodin“, povzame zopet Jela, in glas se ji trese, jest molim zate vsaki dan, vsako uro; kolikorkrat oči k nebu povzdignem, vselej zate Boga prosim, povej mi, pokaži mi vender, da ne molim zastonj.“

Pa Zagodin molči, potem reče:

„Jela, tvoj oče menesovražijo, li veš ti vzrok?“

„Oj ti mi ne odgovoriš“, zakliče Jela, „ti se nočeš spreoberniti, ti me ne ubogaš, in zmota te bo vergla v večno nesrečo. Zagodin, večnost, pomisli večnost, jest bom žalosti peginila, če ostaneš terdovraten.“

Z obema rokama zakrije obraz in na glas zajoče. Zagodinu ne dopada njena pridiga, pa v serce ga peče njen jok.

„Jela“, reče s prosečim glasom in jo prime za roko, s ktero si solze briše, „ljuba Jela, samo za danes mi odpusti odgovor na svoje vprašanje, jutri, pojuternjem, vsaki dan mojega življenja ti bom odgovarjal, kar boš hotla, le danes ne morem; povej mi, zakaj me sovražijo tvoj oče?“

„Ti me ne ljubiš, ti me ne ubogaš“, zdihuje neprehama Jela, in namesti drugačega odgovora le huje joka.

„Srečno Jela, lahko“, reče čez nekaj časa Zagodin s posiljeno merzloto in se oberne, „jest grém za vselej.“

„Kam“? zakliče plašno Jela in stopi za njim.

„Kam? — Ne vem. Čez gore čez.“

„In mene hočeš zapustiti?“

„Li hočeš z mano?“

Jela zastane, ne vé, kaj odgovoriti, in oči pobesi. —

„Povej mi saj, Jela, reče čez dolgo časa Zagodin in ji gladi lase s čela, povej mi saj to, zakaj molčiš na moje vprašanje in mi ne poveš, zakaj me sovražijo tvoj oče.“

„Mar veste vi, da vas sovražim? zarenči hripav glas za Zagodinovim herbtom. Ta se naglo zasuče in zagleda berača, ki tu stoji, kakor ponočen strah.

„Nikarte pozabiti, kar veste! pristavi zaničljivo berač, prime prestrašeno Jelo, in jo pelje naglo pred vrata. V enem trenutku so odperte in zopet zaperte. Zagodin je sam na trati.

Dež je kapljal po malem, kot bi ne hotel ubogati černih meglá. Osupnjen stoji Zagodin enčas pred hišo in jezno za beračem gleda. Zadnjič se vender zasuče, in počasi gré proti svojemu stanovanju. Pa kmalo se zopet ustavi, in začne premisljevati svoj stan, in zmiraj černeje mu pred očmi postaja. Jutri je obljudil Ivanu iz vasi bežati, in da mu je bežati treba, mu um le preglasno kliče, pa da brez Jele

bežati ne more, ga serce le presilno opominja. Pa jutri bo kmalo in Zagodin vidi, da njegova reč ne bo nič na boljem, kot je danes. Po dnevu se je bil namenil, iti zvečer k Jeli in jo pregovoriti, da bi šla ž njim, akoravno bi oče ne hoteli, in jo utolažiti zavoljo vere. Beračevo obnašanje v kerčmi ga je čisto zmotilo, hitel je k Jeli le zavoljo tega, da bi zvedel vzrok sovražtva. Zdaj ni opravil ne té ne une reči. To mu hodi čudno po glavi, pa dobrega sveta ne najde vkljub vsemu prevdarjanju, in čakati nanj je nevarno.

Ko tako stoji, zasliši nagle in terde korake po spodnji poti, ki pelje naravnost proti bajti. Kdo hodi tako pozno v tem vremenu po tej poti, in kakor je čuti v važnih zadevah, si misli Zagodin in poskuša ugledati moža, za kterege bi se na drugem koncu vasi gotovo zmenil ne bil. Vidi sicer černo podobo, pa spoznati je ne more, ker noč je zlo tamna. Gleda za njo, naravnost proti beračii gré.

„Kdo more to biti, pa vender ne gre k beraču“? — Zagodin nase vleče, moža je zgubil v tmi, pa dobro še sliši terdo hojo po rogljati poti. Zdaj sliši terkati na bajtine vrata. Škripaje se odpró, in zopet zapró. To je dosti za Zagodina, naglo se verne proti beračii in stopi pod okno.

V sobi berli lešerba, ki visi izpod stropa, na klopi pri peči leži berač, pri mizi pa sedi Jela in zamišljena z obema rokama glavo podpira. Na sredi hiše pa stoji zal mladeneč, nekoliko bled in vpaden, in gleda zdaj berača pri peči, zdaj Jelo pri mizi.

„To je Lazar, in kar hoče tukaj, dobro vem“, si reče Zagodin in žnable grize. — Starec ga ima rad in mene sovraži. — „In Jela mu je dobra, pravijo, to moram zvedeti.“

Lazar je bil sin unega kmeta, pri ktem je bila Jela odrastla. Pred kratkim je bil kmet umerl in od tistega časa stanuje Jela pri očetu. Lazarja je kot prijatla mladih let zlo rada imela, pa kar je poznala Zagodina, je Lazar le predobro čutil, da je Jelina prijaznost do njega le senca druge ljubezni.

Okno, pod ktero se je bil Zagodin ustropil, je bilo z butarami tako založeno, da se je le s hudo silo viditi moglo, kar se v hiši godi. Stopi torej pod drugo okno; ker pa je hiša na griču slonela, je bilo to že tako visoko, da se več v sobo ni vidilo. Prime se torej za tram pod oknom, stopi z eno nogo nad spodnje tri brune lesene bajte in se požene kviško. Pa trohnjevi tram se odterga in Zagodin znak na tla pade.

„Kdo je pod oknom“? zagromi jezno berač in skoči skozi vrata v vežo in Lazar za njim. Pa vežne vrata se v prehudi hitrici nočejo koj odpreti. Ko jih odpre, ni pred hišo žive duše več, dalječ proč pa čujeta nagle korake kakor enega, ki beži. Bil je Zagodin, ki je hitel proti kerčmi.

Jela je bila plaho kviško pogledala, ko se je zaslišal ropot pod oknom, in nase vlekla; dozdevalo se ji je, kdo da je bil zunaj, in s strahom je čakala, kaj pride.

„Naj gre psu na roge“! godernja zunaj berač, če je pa kaj pozabil, naj pa jutri pride, saj beder si še danes ni polomil.

Jela se oddahne, ko sliši te neprijazne besede, za zdaj je utočena.

Lazar gre nazaj v sobo, berač pa ostane pred hišo, in gleda v tamno noč. Vsi trije so bili gotovo ene misli, kdo da je bil pod oknom, pa izustiti je ni nihče hotel. Jela je zopet podperla čelo z roko in gledala na tla.

Lazar jo nekoliko časa molčé pogleduje, potem stopi k nji položi roko na njeno ramo in z mehkim glasom reče:

„Zakaj zakrivaš, Jela z rokama oči, in ne pogledaš kviško? Ali si morde huda?“

„Na koga?“ popraša dekle, in Lazarja memo desne roke pogleda.
„Name.“

„Nate? — Zakaj nek?“

„Ne vém,“ reče klaverno mladeneč, „le to vém, da včasih, v unih srečnih časih, ki jih ne bo več, je bilo vse drugače, da je bila Jela vesela, priljudna, priserčna, in da zdaj ni več, in da je bil Lazar srečen, če je sedel na njeni strani, če je gledal v njene mile oči, če se mu je ona dobrovoljno smehljala, in da je zginila njegova sreča s spremembbo vred. — Pa slušaj Jela, danes govorim o resnih zadevah, mislim, da je zadnji čas zató. Lej, ko sva kot otroka pod eno streho skupej igrala, sem te ljubil, kot bi bila sestra moja, ko sva odrastla otročjim letom, sem te ljubil z ognjem mlaedenčevskega serca, in zdaj ko si moram iskati ženó za svoje gospodarstvo, te ljubim, ljubim bolj kot vselej. Pa ti si mi odtegnila svojo ljubezen, od dné do dné čutim merzleje postajati tvoje serce, in s čim bi te bil razžalil, sam ne vém.“

„Lazar, ti me želiš za ženo,“ reče Jela, „pa glej, saj je velki teden zdaj, in velki teden ni čas ženitve, počakaj saj do bele nedelje.“

„In ti mi obljubiš, da bom na belo nedeljo srečniš kot danes?“

Jela molči. Lazar derži njen roko, ki je vroča kot žerjavica, in ji pazljivo gleda v obraz. Njene oči so rudeče, kot bi bile objokane, njena zadrega se bere na celiem obrazu. Mladeneč zastonj čaka odgovora, in njegov obraz britkeji in britkeji postaja. Počasi spusti njen roko in žalostno reče:

„Pač je to velki teden moje sreče, v kratkem jo bodo zakopali, pa na njen grob bodo zavalili skalo nepremakljivo, zanjo ne bo velike noči. In ko pride bela nedelja, bo prijela moja sreča zadnjo vejico upa, pa ta se je obletela velki teden, drugi je njen cvetje obral, za Lazarja je suha. Pa ene solze je bila vredna moja sreča, in jest ji jo bom jokal. Srečno, Jela — srečno!“

Lazar gre počasi iz sobe, Jela pa v čudnih občutkih pri mizi ostane. Da je razžalila prijatla mladosti, to si morebiti bolj k sercu jemlje, kot je treba. Kdo vē, kje je meja med prijatelstvom mladih let in med ljubeznijo, ki se tako rada iz njega izmota. Jela ni prestopila une meje in če jo je prestopil Lazar, ne vém, koliko je bila Jela kriva.

Nekoliko od hiše stoji še vedno berač in gleda megle, ki se podé po tamnem nebū. Lazar se molče k njemu ustopi, nočni hlad mu tako dé. Berač kmalo vidi, kaj bi mu rad povedal, in kar mu vender iz ust noče. Začne torej pogovor ž njim, pa svoje besede je bil čudno dobro prerajtal, kot pušice režejo in razdražujejo Lazarjevo klaverno serce, in vedno bolj in bolj podkurja berač serditost, ki spreletuje mladenča.

„Kaj mi da Jelo, vašo Jelo ?!“ zavpije zadnjič v divjem obupu, oče Marka, kaj mi da Jelo? —“

„Njegova smert!“ reče merzlo berač in pokaže s perstom po poti, po kteri je Zagodin odšel.

Lazar se strese in plašno pogleda berača; ta pa stoji tū, ne-premakljivo kot čern kip, in derži roko, kakor je bil pokazal ž njo. Potem se naglo zasuče in v enem trenutku so zaperte vežne vrata. Lazar je sam pred hišo.

(Konec sledi.)

Morski duhovi.

(Spisal S. Jenko.)

Pri gradu tik morja pa stražnik stoji,
Ob glavi razlutena burja mu brije,
Valovja šumōn na ušesa mu bije,
Ob skalo na bregu se voda peni.

Al' strah, al' te groza ni, revni vojak?
Morje je neznanih duhov domovina.
Ob polnoči se jim odprè globočina,
In čudno težak in napolnjen je zrak.

In temna megla se podi čez vodó,
Se dviga in migla in težka se niža,
Dirjaje oddalja in zopet se bliža —
Vetrovje potihne, morje je mirnó.

Veljá v Celovcu
1 gld. 15 kr. sr.

GLASNIK

za

Po pošti prejeman
1 gld. 24 kr. sr.

literaturo in umetnost.

Odgovorni vrednik in izdatelj: A. Janežič.

Št. 2.

Na svetlo dan 1. februarja 1858.

1. zv.

Utrinki.

(Spisal rajni Jeriša.)

I.

Luna suče se krog zemlje, zemlja s planeti okrog solnca, solnce spet krog svojega solnca. — O duša človeška! ozri se k svetovom, ter posnemaj je — suči se brez prestanka krog svojega Boga, solnca vseh!

II.

Češ spoznati li samega sebe, ozri se po družih;
Da spoznadeš ljudi, v samega sebe poglej!

III.

„Kaj gledaš tak resno izpod obervi, in v temne misli zavijaš duha?“ očitete mi; „daj, muhe na stran, in zaukaj jo z nami, prijatel!“ — Dragi moji! povejte mi prej: „Mar sleherna luč razpošilja budne žarke? Vsakoršen glas sega li v dušo vam? Solncu le razgrinja roža svoje njedro duhteče, in serce odpira se glasu sorodnemu le! —

IV.

Ima ljudi, in žalibog! ne malo, kterih ne veseli nikaka narodna veselica, ktem ne vzvišuje serca nikako cerkveno obhajilo, bodi si še tako veličansko. Pravijo: „Čemu te razlake, čemu te ceremonije?“ in jezé se, da vse vkup leti, gledat lepotije, ki razgrinjajo se jim pred očmi. Taki ljudje zde se mi enaki človeku, ki pride v sličnico (slikohram), namesti pa, da bi veselil se o čudovevnih slikah in obrazinah, ki visé po stenah, ter napajal si dušo s sveto krasoto, ki sije solncu enako iz njih, jezi se o oklepih ali o zijalih, ki hodijo memo slik, ne spoznavši njih visoke vrednosti — revež, ki je pozabil, da pričuje s tim ponanjanjem, da je ravno on tudi ni spoznal!!

Jela.

(Novela. Spisal Val. Mandelc.)

(Dalje.)

II.

Jutro je prišlo, pa ni ga napovedala zarja; solnce je bilo žalostno skrito za oblaki, ki so se dolgočasno po nebu sem ter tje vlačili, in zrak je bil merzel in vlažen. Vse se je pripravljalo snegu, in včasih

je že kaka snežinka padla na tla, kjer je ravno tako hitro zginila. Dekleta so se nejevoljne zopet v jope skrile, gospodinje so zopet panjače v peč metale, stari možje so gledali kviško in po dimu opazovali veter, ter z glavami majaje govorili: „To nam bo popačilo veliko noč.“ Le otroci so jih enakodušno poslušali, veselo čakaje, kaj pride, in si mislili: „Saj se bomo morebiti še dričali.“ —

„Vreme je slabo, pot bo gerda,“ reče Ivan stopivši k Zagodinu v sobo, „pa sila kola lomi; vse je pripravljeno za odhod, v pol uri sva lahko zunaj vasi.“

„Jutri,“ reče Zagodin in gleda tje v en dan skoz umazano okno.

„Ne zamerite gospod,“ zaverne hitro služabnik, „od včeraj jutri je danes.“

„Ne dé. Pojdi Ivan, danes ne greva.“

„Ne ne tako, prosim, danes dobiva pajdaša.“

„Kje?“

„Spodej je, ga hočete viditi?“

„Ne maram.“

Pa v tem trenutku se odpró vrata, in v sobo stopi mladeneč Zagodinove starosti.

„Ti tukaj Radovič?“ zakliče začuden Zagodin in stopi pred prijatla.

„Jest in nobeden drugi, hvala Bogu,“ reče mladeneč, „pa mislim, da jih bo kmalo več. Ti se obotavljaš, kakor mi Ivan pravi, to ni varno; daj si povedati, kaj se godi. V Kranji je bilo sinoč po beriču okličano, kdor pripelje enega izmed nas, dobi dobro plačilo. Dragi moj, jest sem nocoj dobro peté brusil; oklic, od beričev spodborno spremljen, bo danes dalje romal, in nikar ne misli Zagodin, da bi pozabili tele vasi, ki ni ravno zapisana v zlate bukve pri njih. Jest sam bi ne bil po tej strani bežal, ko bi me silen opravek moral ne bil; zdaj sem opravil, vodjev za pravo pot nam ne bo manjkalo, ki nas bodo peljali čez hribe.“

Radovič je zastonj govoril to in še več drugega. Zagodin je kratko odgovarjal, da ne gré, pa obljubil tudi, da noče dalje kot danes še tukaj ostati. Stari Ivan ga s solznimi očmi prosi in prosi, naj se umakne nevarnosti, pa zastonj.

„Ako se ravno bojiš, Ivan,“ mu reče Zagodin, „pojdi z Radovičem, jest ti ne bom nikakor zameril. Morebiti nas sreča kje drugod skupej pripelje, saj nam je osoda vsem le eno zapovedala, beg iz domovine. Srečno hodita in spomnita se včasih Zagodina.“

Hoče obema roke podati, pa Ivan mu odtegne svojo desno in zakliče:

„Da bi v naj veči nevarnosti vas zapustil, kako morete to misliti, kako bi mogel to storiti, jest, ki sem vas spremjal od otročjih let, in sem obljubil materi vaši, da vas bom spremjal do svoje smerti!“

„Pa mi jo podaj,“ reče Zagodin, ginjen od služabnikove zvestobe, „podaj mi jo saj v znaminje priatelstva, tvoje serce je vredno moje ljubezni.“

Ivan mu poda roko s solznim očesom, Zagodin pa se poslovi kratko od Radoviča in gre iz hiše.

„Ko bi ne bil moj prijatel,“ godernja Radovič, „bi ga z njego-vo norostjo vred privošil beričem. In ta norost je še nalezljiva, ka-kor se vidi. Zvestoba, ljubi moj Ivan že sme biti enmalo napeta, če je pa norčava, si jest roke omijem. Kaj ima v vasi, ne bom uganjeval, hvala Bogu, da še nisem na glavo padel, da saj bežati vidim. Srečno Ivan!“

S temi besedami se Radovič odpravi, Ivan pa, malo se zmenivši za njegovo modrovanje, ostane v kerčmi, in žalostno ogleduje torbe, ki jih je bil zastonj za odhod pripravil. —

Zagodin je šel po svoji navadni poti. Vsaki dan namreč je ho-dil se sprehajat po gojzdiču, ki je blizo vasi majhen grič obraščal. Odtod je vidil v daljino proti krajem, ki so mu bili bolj domači, pa vender morebiti manj dragi, kot ta, kjer zdaj prebiva. Vidil je pod sabo majhno vas, in v vasi majhno, slabo hišico, naj slabejo v celiem kraji, in vender so se njegove oči naj rajši tje obračale. Biser ima čudno moč, če je tudi skrit v umazani školiki. Ribič čuti to moč in njegovih željá ne vzderži sovražno šumenje valov.

Zato mu je bil ta kraj ljub; ločen je bil od človeškega šuma. Gojzdno drevje, ki je še stalo oguljeno od jesenske burje, se je tako vjemalo z žalostnimi čuti njegovega serca. Le tu in tam je bingljalo in nemilo šumelo kako suho pero, ki ga je pozabil veter odtergati, ko je neprijazno gospodaril po košatih verhih. Zato pa se revni list še bolj strastno derži svoje ljube veje, in še bolj milo trepeče in šumeče, kadar se pridervi silna burja. Pa tudi njegovo upanje je rev-no, zanj ne bo spomladi več, in akoravno požene kdaj nov rod iz močnih vej, ki so prestale zimski srež, on bo rujav in polomljen med veselim zarodom, in poredni vrabec se mu bo šaljivo priklanjaj, ka-dar bo pobiral gosence, ki so se zapredle v njegovo trohnobo.

Pa danes je Zagodin veliko bolj nemiren, kot druge dni, sem ter tje hodi pod drevjem, nikjer nima ostanka, in tesnobe, ki jo čuti v sercu, si ne more odgnati.

„Mi je vender,“ govori sam pri sebi, „kot bi se pripravljal-a nesreča nad mojo glavo, kot bi jo predčutil. Čudnega ravno nič, če me zadene. Za Ivana mi je le žal, da ga nisem spravil z Radovičem, revež se boji, in ko bi mogel zavoljo mene terpeti, bi bilo žalostno. — Pa kaj šumi vedno po germovji?“

Naglo se ozrè in pogleduje po gošči, pa ne vidi žive duše.

„Saj sem vender pravi bedak,“ si reče, „da se dam šemariti od babjeverskih domišljij. Serce je nemirno, saj vé zakaj, in če bi hotlo tiho biti, bi móglo biti neobčutljivo.“

Vsede se na star štor, podpre s komolcom glacó, in dolgo časa žalostno v hribe gleda. Vsi so beli, kot v megli, sneg gre po njih in to Zagodinu ne more serca vedriti. Radovič mu hodi po mislih, ki se je podal na gore, kjer je gotovo sneg že vsako stezo zakril, in bo vsako še bolj zametel. Zagodina čaka ravno taka pot in še toliko slabeja, kolikor bolj jo bo sneg do večera pokvaril.

„In ravno danes se privleče ta nevihta,“ godernja v hudi nejevolji, „kot bi jo bil prosil za cvetje na moje ženitvanje. Napčno častenje, narobe svet! Ali se skuša nebo z ljudmi za nevošljivosti pervo darilo? Pa od tukaj moram vender še nocoj, in jutri se — —“

„Jest ne znam moriti, in nočem moriti!“ zaupije nekdo na ves glas za njegovim herbtom, in iz bližnjega germa skoči Lazar s pušo v roci, vstreli ž njo kviško v zrak in jo verže na tla. — „S človeško krvjo si je nočem kupiti, moj opravek je končan, začnite vi svojega. Tu je moje orožje, strelite raji vi za manoj, in merite, kot bi bil volk, ki vam je pred tim trenutkom serce pregristi hotel!“

S temi besedami zdirja po hribu doli. Hudo se je bil boril sam sabojo od poprejšnega večera sem, in skorej je bil že na tem, spolniti beračevo voljo, vender bolja reč je zmagala v njem.

„Prekleti berač,“ zakolne Zagodin in buti ob hrast s pušo, ki je na tleh ležala, da leseni konec dalječ proč odleti, — „to je nje-govo delo, morebiti od sinoč. Ta Lazar, ki ga ni drugač kot strah in nič, bi ne bil prišel mene streljat, ko bi mu stara hudoba ne bila žolca žgačkala. Kako je ta pošast angelja rodila, mi noče v glavo, ložej bi prisegel, da ni res, in desni palec bi dal, ko bi prav imel.“

Razkačen se odpoti iz gojzda, v roci nosé ostalo cev razlomljene puše. Precej dalječ od tega griča pa stoji na drugi višavi berač. Klobuk globoko na oči potisnjen, v raztergan plajš zavit in bisago čez ramo, stoji tū na gerčavo palico opert, in gleda po poti, po kteri je Lazar tekel. Ko pa zagleda Zagodina iz gojzda stopiti, se mu oči hudo zasvetijo, in jezno pogleduje za Lazarjem.

„Kuga nate, uhati zajec! rentači z zobmi škripaje in verta z debelo palico puščene tla. — Vse narobe, vse norčavo. Kdo je še z manoj? — Sam, to naj bo zdaj veselje zame. — Čof, kamen gre na dno, danes ali jutri vse eno, vertinec ga je požerl, in ne praša, kdo ga je vergel!“ —

III.

Oddonelo je že večerno zvonjenje in mrak je že pokrival malo vas. Sinoč je bil hud vihar razsajal, nocoj divjá še veliko huje, in mete sneg, ki se je bil redko tū ali tam naletel iz enega v drugačega, in veje snežinke, ki padajo iz tamnega neba po zraku s tako silo, da plešejo v zmedenem kolobaru, kot bi ne imele nikdar na zemljo priti,

in da se dozdeva človeku, danes gre sneg od zemlje v nebo. Po vasi je vse tiho postalo, po hišah so že gorele luči, in ljudje so krog peči sedeli kot zimske večere.

Beračeva bajta je tudi zaperta. Berač popolnama napravljen, celo klobuk na glavi, leži molče pri peči na komolc opert, in merzlodušno posluša burjin pisk in šklefetanje starih desk, ki cepajo po tléh. Jela sedi pri kolovratu in strašljivo pogleduje skoz okno, kolikorkrat burja slabo bajto potrese, in kolo ji zastaja. Potem ga zopet močneje zasuče, da bi pri njegovem ropotu ne slišala zunanjega vriša. Strah jo je takega vremena. Pa oče so nocoj tako merzli pri vsem tem in tako zamišljeni, da si ne upa jih nagovoriti. Bolj in bolj verti revno kolo, pa strahu si ne more odgnati. Kar zagromi zunaj nekaj teškega na tla, Jela se strese, nit ji uide iz rok, ne more se več zderžati.

„Ali se vender ne bojite oče,“ reče plaha, „da bi poderla burja našo hišo.“

„Ne,“ odgovori merzlo berač in se ne gane, in ne premakne oči.

„Pa se že podira, oče“, zaverne hitro Jela.

„Ne.“

„Kaj pa bi bilo vender tako hudo padlo?“

„Strah, goli strah,“ mermra berač.

Jelo je sram, da bi ji oče strah očitali in obmolči. Očetovo obnašanje ji daje nekoliko zaupanja v bajtino terdnost, nekoliko ji pomaga veršenje kolovrata, in nekoliko hitrost misel, ki znajo v enem trenutku bežati od enega konca sveta k drugemu, in vender naj rajši tam ostajajo, kamur jih je serce послalo.

Nekaj časa sedita tiho pri berleči lešerbi. Ne sliši se drugzega kot vertenje kolovrata in piskanje burje.

Kar poterka nekdo rahlo na vrata. Jela ustavi kolovrat.

„Nocoj jest odpiram,“ reče berač in naglo se vzdignivši gre iz sobe.

„Oče Marka, ali je naš Lazar pri vas,“ popraša z mehkim glasom kakih 16 let staro dekle berača, ko je vrata odperl.

„Ne,“ odgovori berač.

„Pa je bil saj danes kaj pri vas?“

„Kaj je mar k nam njegova edina pot? Pri nas ga ni, pri nas mi ga ne išči. Pojdi spat, če je večerjo zamudil, bo pa kosilo najdel.“ Tako rentači berač in naglo vrata zaprè.

„Lahko noč!“ zdihne Lazarjeva sestra, pa berač je ne sliši več. Žalostno se proti domu odpoti, ker Lazarja niso vidili doma od prejšnjega dne; zvečer je bil tako pozno prišel, in zjutrej tako zgo dej odšel, da ga še slišali niso.

Ko stopi berač v hišo, se mu verže Jela krog vrata in s prosečim glasom hiti govoriti: „Oče, ljubi oče, povejte mi vender, kaj

vas žali, kaj vas tamnega dela, da me je groza, kadar vam v obraz pogledam. Ali ste bolni, ali ste hudi? Celi dan ne spregovorite besede z manoj; Ančika išče Lazarja in vi jo spodite, kot bi ne poznali ne njé, ne njega, hiša se podira in vi se ne zmenite, in z Zagodinom tako gredo ravnate, in vender ste rekli, da nimate nič zoper njega."

"Zagodin? — Zagodin?" — mermra berač in potiska Jelo od sebe. "Pojdi Jela, ti ga ne poznaš Zagodina, jest ga sam nisem poznal, ko sem uno rekel."

Jela ga začudeno pogleda, berač pa hitro povzame: "Ti ga ne poznaš, ti pravim, in ga ne boš nikdar poznala, to je bolje zate. Jest pa ga poznam in to je bolje zame. Jela, ti še nisi vidila unkraj hribov; osa, ki poletni dan na rop leti, je prišla dalje kakor ti. Tvoja vas je tvoj svet, in v tem svetu se kamen verže od enega konca v drugačega. To je malo in morebiti večje, kot tvoje poznanje sveta. Vsaka stvar ni to, kar kaže, in ti sama nisi, kar misliš, da si. Mlado serce je vroče, kam sega v svojih željah, samo ne ve, še le na ledu spoznanja se ohladi, in včasih tudi zledeni. Tega ti ne vošim Jela. Žalostne dogodbe mojega življenja in tvojih otročjih sem ti dozdaj zamolčal, in da bi ti jih zdaj pravil, to meni ne pomaga nič, in tebi morebiti zadovoljnost vzame. Stare rane praskati, to boli, kot nove si sekati, in ponovljena rana se ne celi rada. Kdor ne vé, da tovor nosi, temu mora biti lohak; kakor hitro ga začuti, mu pleča krivi. Ne izprašuj me nikdar več, moj jezik bo ostal zavezan, in v smerti se bo penklja le zaderznila v vozel, ki se ne bo nikdar razmotal.

Jela je hotla venderle dalje prašati, pa berač ne da več glasú od sebe. Molčé se vleže na klop, in gre proti oknu. Pa pri sercu mu ni tako lahko, kot kaže njegov merzli obraz. Jeline prošnje niso bile prazne besede v njegovih ušesih, spomin davnih časov mu kipi kviško, in danes ga ne zaduša. Jela se je zopet h kolovratu usedla, pa ga vertila bolj počasi kot poprej. Zdeto se ji je, da pričakujejo oče še nekoga, akoravno je bilo to proti vsi njihovi navadi. "Drugi" si misli, skorej ne more priti, kakor Zagodin; če njega čakajo, oj da bi bili taki, kot so bili sinoč; če prideta v kreg, moj Bog; moj Bog varuj ga!" —

Skorej na glas jame zdihovati; nit se ji pogostoma terga, kolovrat se ji vedno ustavlja.

Nekaj poterka na okno.

"Oče"

"Tiho, nocoj sem jest vratar," ji seže berač v besedo, in urno je zunej pri vratih. Jela jih sliši odpreti, in ravno tako hitro zopet zapreti.

"Kaj zapirate berač?" reče jezno mož pred vratmi.

"Ste li vi Zagodin?" praša merzlo s potegnjenim glasom berač.

„Vaša čepina je razbita, če še enkrat vprašate,“ zaverne jezno Zagodin.

„Le počasi, le počasi, nočni kos, da ne ustrašiš golobice. Od hiše tjele, tje pod oreh, da ne sliši, čuješ, tje pod oreh!“

„Na Grintovec z vami! duri odprite, ali vas v pekel paličim.“

„Kaj pa hočeš v hiši?“

„Se to vprašanje? Jelo čem, ste me razumeli?“

„In če je ne dam?“

„Jo vzamem.“

„Ho, ho!“ se zakrohoče berač, „zakaj pa Dragar, zakaj?“

Zagodin obmolkne pri tej besedi, ki jo je berač z dolgo potegnjениm, hudobnim glasom izustil.

„Dragar,“ povzame ravno tako berač, ali se poznavata? Dragar ali Zagodin?“

„Berač ali berič?“ vpraša Zagodin z zaderžanim serdom.

„Tiho, to je razno. Pojte sem pod oreh, tu je streha za sneg, pojte sem.“

„Ali ste hudič, ali pa berič, kako me poznate vi nocoj!“

„Vas poznam že dolgo in vender še le malo časa, kakor hočete vseti. Otročji obrazi postanejo možki, možki postanejo sivi, in sivi romajo v grob, da tam trohné. Dvajset let se hitro zdervi, in ko so se zdervile, ti je neznano, kar si gledal v njih začetku. Vam je še Jela vedno draga?“

„Zatò sem tu, da bode moja. Vašo besedo oče Marka, nocoj še mora z mano. Ne prašajte kam in ne zakaj, to bote zvedeli, če že ne veste. Če greste z nama, lepa hvala, če ostanete tukaj, ne bote beračili, to je moja skerb. Vašo besedo oče Marka, je jela moja?“

„Vaša! — Pa še nocoj, ste rekli, greste odtod, kdaj pridete nazaj?“

„Nikoli. Vzrok se vam bo povedal, ko pride čas. Nazaj ne pridem nikdar.“

„Nikdar? — Če je taka, morate z mano še nocoj na Skalovec.“

„Na Skalovec? kje je to? Meni je ta kraj neznan. Kaj je tam?“

„Njena dota. Tiho, brez vgovorov! Poslušajte, kar vam pravim. Ko sem prišel v to vas, sem prinesel sabo, kar mi je bilo najljubšega na svetu — Jelo. In ž njo sem prinesel njen premoženje, ki je kdaj nje matere bilo. Na smertni postelji mi ga je podala s prošnjo, naj ga Jeli izročim, če bo kdaj z možem pred oltar stopila. Ni denar, le spomin je na nesrečno mater, ki je umerla v cvetji let, pa vender dragocen, da se ne bo sramovala beračeva hči, za doto ga vam pratesti. Na Skalovcu sem ga bil shránil v merzle tla, varujejo ga skoz dvajset let. Danes mora vun, volja umirajočega je sveta. Toraj z mano, le za to ceno je Jela vaša, da greste na Skalovec.“

„Pa zakaj bi sami tega opraviti ne mogli?“

„Mož beseda! Le za to ceno je Jela vaša, da me spremite, za drugo ne, in če jo imam braniti s serčno kervjo. Ali greste?“

Zagodin se hoče izgovarjati, berač mu ne pusti besede.

„Se enkrat in zadnjikrat, ali me spremite?“ reče in se oberne, kot bi hotel iti.

„Grem, in če greva skozi ogenj“ reče z določnim glasom Zagodin.

Berač utihne. Molčé vzame kopuljo, ki je v omrežji okna tičala in gré. Zagodin še enkrat milo pogleda proti oknu, ki se slabo sveti v lešerbini luči, in gre molčé za beračem. —

V porazumljenje je treba povedati, da je berač prejšnji dan zvezel Zagodinovo pravo ime po nepazljivosti Ivanovi, kteri je v veži v kerčmi Zagodinove pisma v red deval, ko je iz Ljubljane prišel, in zraven par besedi izustil, ki so beraču popolnama zadostile.

Naravnost proti bližnjemu gosto obraščenemu hribu pelje berač, in kmalo sta v gojzdu. Tma je velika, komaj da vidi Zagodin svojega vodja, ki molčé pred njim koraka. Ne sneži več, le burja grozovito razsaja, in hudobno verši skoz verhe dreves, ki se priklanjajo kot tanko terstje. Stare jelke pokajo, suhe veje cepajo po tleh, in se razrušajo z votlim ropotanjem. Čuk strahobno uka ob kraji steze, in skovir mü od dalječ odgovarja z glasom, ki reže skoz ušesa in serce. Zrak je tako čudno gost, da plaho serce komaj diha, šum neznan, kot bi jezdile pošasti skoz razdraženo drevje, in noč tamna, kot bi bili s černimi zagrinjali zabiti vsi viri luči.

Zagodin se je bil pogumno z beračem napotil. Nocoj jo dobim za vselej, ali pa za vselej zgubim, si misli, in terdo stopa za vdjem. Ko pa prideta v gojzd, začne tudi njemu neznani vriš čudno v serce šumeti, in skorej plaho pogleduje krog sebe.

„Vender ne razumim, kaj mi hoče berač tukaj v černi noči, začne premišljevati. Zaklad? — Njena dota? — Čimu ji bo, kar da berač, kar beračica zapusti? — Z mano, če hočeš, da je tvoja! — Čudno merzla barantija, za eno pot prodati hčer. — Ni se dobrega nadjati, in prepametno ni bilo, da sim se udal. —

„Oče Marka, sva še dalječ od Skalovca?“ popraša glasno, ko sta že precej časa hodila.

„Na pol pota,“ reče kratko berač.

„Ali kraj ni nikakor nevaren?“

„Ne.“

„Še bolje, imam pač zastonj samokrese pri sebi.“

Berač obmolči. Divje se je zasvetilo njegovo oko, pesti so se mu strastno sklenile in za trenutek se mu je noga ustavila.

„To vprašanje ni bilo narobe, samokresov se ni nadjal,“ si reče Zagodin, ko berač molči. Toraj varno skoz nevarnost!

In zopet molčé korakata dalje.

Precej dolgo sta že hodila skozi gosto šumo, in večkrat navkrebber. Zagodin se je že skorej navadil, šterleče korenine, ki so čez in čez tla prepregale, brez jezenja becati; berač je hodil, kot po dnevnu, in dostikrat ga ni bilo lahko dohajati. Zdaj prideta v skalnat kraj in gojzd je veliko redkeji. Pod nogami poka pesek namesti korenin, na straneh ležé tu in tam velike skale, ki se vidijo v noči kot černi duhovi. Ves kraj je bolj pust čutiti. Zagodin strastno derži samokres in pazljivo posluša vsako šumenje ob kraju pota. Skorej strah ga je pred beračem, ki vender tako miren pred njim hodi.

Naenkrat se nekoliko pred njima zasveti, drevje se zgubi, in oblačno obnebje Zagodin pred sabo zagleda. Berač obstoji in Zagodin stopi hitro za njim, v misli, da sta na koncu gojzda. Pa ne zavzame se malo, ko zapazi, da sta na kraji globokega brezna. Naglo stopi od kraja nazaj, in možko se obernivši proti beraču, z močnim glasom vpraša:

„Kaj če to, berač!“

„Ni pomoči,“ odgovori berač, tak je Skalovec, drugačega Vam ne morem pokazati.

„In kje zaklad?“

„Koj tukaj spodej, stopite za mano.“

„V brezen doli?“

„Ne, ni nevarno za vas, če zame ni.“

Gresta nekoliko na stran, potem začne berač po ozkem robu na skalnati steni navdol stopati, z roko se prijemaje po spoklinah. Zagodin obstane na verhu, groza ga je, po noči laziti po takih skalah.

„Za mano, za mano!“ kliče berač od spodej. „Brez poguma mladi ženin? Kamur stara noga gre, tje bi mlada ne prišla? In Jele vas ni sram?“

Zagodin potegne samokres, ki ga je do zdaj v mavhi deržal; petelin glasno poči, na pol je samokres napel. Beraču gre glas ostudno skozi ušesa, pazljivo gleda Zagodina, ki pleza za njim, z levo se prijemaje ob razpokano steno, v desni deržé samokres.

„Naprej!“ reče zapovedovaje Zagodin, in berač jame naprej se plaziti po černi steni, Zagodin pa se vedno nekoliko oddaljen, pomika za njim.

Zdaj neha ozka stezica; prideta na majhen prostorček. Plošata skala, ki je iz stene molela, ga je napravljala. Bil je z mahom nekoliko obraščen, in na eni strani je iz pustih tal rastlo krivo drevo, nagnjeno proti breznu. Po steni doli se je tu in tam ošlatal kak srobet ali kako drugo enako zelišče. Od druge strani se je Zagodinu stena tako gladka dozdevala, da je kmalo previdil, da ni druge poti do te ploše, kot te, po kteri sta prišla. Brezen se mu zdi neznano globok; kaj je v dnu, ne more spoznati. Močno deržé samokres, se nasloni na drevo in z nepremakljivim očesom gleda, kaj bo berač

počel. Ta nekoliko časa postoji in ravno tako gleda Zagodina, potem mu reče:

„Tukaj je zaklad, in kakor vidite, dobro shranjen. Ljudi, ki so hodili po temle robu, bi lahko na perste štel. Pa povejte mi, čemu vam bo nocoj ta samokres?“

„Morebiti za nič in to bo gotovo nama obema prav. Na delo, Marka, čas hiti!“

„To se pač reče v enem hipu, ali se pa tudi tako naglo stori? Vi merite s samokresom name, ali si mislite zaklad kupiti z mojo smertjo?“

„Tiho starec! Ne maram za vaš zaklad, še manj za vašo smert. Ne bledite torej, ne glejte na samokres, ker za vas ni napet, če ga ne sprožite sami. Kar noč pripelje, nihče ne ve, torej na delo, čas poteka.“

„Naj poteče! Tega mu ni vzeti, jaz ga ne bom deržal ne podil, in da počakate tudi vi, to je spodborno. — Ker ta kraj“ — pristavi s pomenljivim glasom — „skriva s zakladom vred skrivnost, ki tiče nevesto vašo.“

„Sem s skrivnostjo, sem,“ sili Zagodin.

„Se ve da vun le mora,“ mermra berač. Zakaj? — Ker ste moj zet? — Morebiti. — Če moja beseda kdaj ureže, naj vam to ne dela sile, saj je le berač govoril, in berač je pes, če te ne uboga, ga bacneš, da se krivi, in če popade, ga ustreliš. Ni li res, moj zlati Zagodin? Povejte mi saj enkrat, povejte mi, koliko vam pa velja beračeva beseda?“

„Jest imam dosti tega vvoda, Marka,“ govori nejevoljno Zagodin, „jest vas pustim tukaj.“

„Naj pa bo po vaši volji! Najpred skrivnost, potem zaklad. Pomislite, da dvajset let ni nihče slišal tega, kar bote slišali zdaj, in da se dvajset let ni serce utolažilo. Morebiti se danes ohladi.“

Pomakne se nekoliko bližej Zagodina. Ta še vedno na viseče drevo opert samokres v desni derži in nepremakljivo beraču v obraz gleda. Slabo ga vidi v neprijaznem mraku, bolje pa čuti iz njegovega glasa, da mu mora čudno v persih vreti. Njegove besede so grenke, raztergano jih izgovarja, kot bi mu ne hotle iz ust.

(Konec sledi.)

Prognani.

(Ruska narodna. Poslovenil Fr. Cegnar.)

Se razlutil otec je nad sinkom,
Mu velel, se spred oči pobrati,
V tuje kraje 'z doma se podati,
V tuje kraje, njemu nepoznane.

Starša sestra konja pripeljala,
Srednja mu prinesla sedlo,
In najmlajša mu je bičeč dala,
Bičeč podajaje zaplakala,

Stojí siv pastir;
Ne veruje lastnim očém,
In gléda ném,
In vidi in vé,
Kaj nekdaj budilo je šum in nemír,
Kipélo germeče v oserčji zemljé.

J e l a.

(Novela. Spisal Val. Mandelc.)

(Konec.)

Počasi prioveduje berač:

„Bila sta nekdaj dva mlada človeka, ki sta se imenovala priatla. Reklo se jima je Štefan in Marka. Koliko je Štefan v prijatelstvo veroval, tega ne bom več presojeval — on je sojen, ali kako je Marka Štefana ljubil, to vém le jaz, in to vem še zdaj, ko je sovražtvo pomorilo vse druge čute. Ker vedite, [tisti vroči prijatel z risovim sovražtvom sem jaz, razcapani berač. Verjemite mi Zagodin, tole serce je znalo tudi ljubiti, in nosilo bi bilo vročo ljubezen skozi življenje; ustvarjeno je bilo za oboje : z ljubeznijo je začelo, in le ko jo je zgubilo, je jelo sovražiti.

Imel sem sestro, ljudje so rekli, da je lepa, in zdi se mi, da so prav imeli. Najini starši so bili že mrtvi. Moje premoženje ni bilo ravno majhino, vendar Štefanovo je bilo veliko večje, in njegov oče je bil zlo imeniten v Ljubljani. Stefan je bil vsaki dan pri nas, in s svojimi govoricami in s svojo podobo se je sestri v serce vrnil, ljubila ga je, in on ji je obluboval vedno ljubezen. Srečna je bila v tem, in meni ni moglo bolj ustreženo biti, kot s tem, da postane ravno Štefanova žena.

V našem mestu je živila Lucija, mlado dekle premožnih staršev. Želel sem si jo za ženo, pa ona ni hotla dosti razumeti od moje ljubezni. Proti Štefanu je bila sicer vsa drugači, ali tega sem si ravno naj manj nevarnega menil, in njena neobčutljivost je le povikševala moje nagnjenje.“

Za nekoliko časa obmolkne in glavo pobesi. Kot bi se bil zgubil v svojih mislih, si igra s kopuljo, ki bingljaje njegov kremenast sedež terka. Potem zopet nadaljuje:

„Opravki me pokličejo nenadoma dalječ od doma. Nesreča mi je šla za petami. Padel sem z voza in se tako ranil, da sem mogel par mesov v postelji ostati. Ves čas mi ni sestra v svojih pismih čerke omenila ne o Štefanu, in ne o Lucii. Nadjal se nisem sicer nič hudega, vleklo me je pa vendar nekaj silno proti domu. Ko pridem nazaj, najdem Lucijo — Stefanu zaročeno. Bleda mi pade sestra krog vrata, kot žerjavica padajo njene solze na moje lica. Bili so to strašni trenutki. Pa tega vam pač ni moč razumeti, moj dragi Zagodin?“

Zagodin molči in sterno gleda berača. Spominja se svoje matere, in povesti, ki mu jo je nekdaj priovedala, in pri sercu mu postaja čudno tesnó. Berač ga z bistrim očesom pogleda, pa zopet nadaljuje:

„Strašni trenutki! Pa jaz bedak, ki sem menil razumeti celi vzrok njene žalosti! Zvediti sem imel še kaj veliko hujega. S solzami obupa mi obstoji sestra, mati je imela postati od Štefana. Neznano je zavrela kri v mojih žilah, v divjem serdu potegnem samokrese s stene in hočem vun. Pa sestra se mi verže pred vrata, in me prisili z gorečimi prošnjami, da mu prizanesem. Svoje življenje je imel zahvaliti le njeni blagi duši, ki ga je še vedno ljubila, ki ni poznala želje po maševanju. Pravico je bila imela k marsikakemu početju zoper njega, ali s silo bi ga ne bila hotla dobiti za moža, in tako je tudi zdaj raji terpela. Bila je zlata duša. Moje bitje pa je postalodobegrenko, kot bi bil s pelinom serce napojil. Ali morde razumite to, moj lepi Zagodin, kako bôde brata nesreča sestre, uzrokovana po človeku, ki je navratno obema serca raztergal?“

Brez odgovora stermi Zagodin v berača.

„Nič ne razumite, nič!“ reče z močnejim glasom berač. „Pa poslušajte do konca. Porodila je hčer, in tri mesce po tem je umerla. Jela vaša nevesta je njena hči.“

Zagodin se trese, njegov jezik je ohromljen, kot ognjena pošast se mu mede materna povest po vroči glavi.

„Da, to je vaša nevesta,“ povzame berač, toda tega naj ne zvé, ne ona, ne drugi kdo, za njo je tako bolje. Naj ostane hči beračeva, kot je bila dosedaj, saj tudi ne vé, da sem bil jaz kadaj kaj druzega, in da zdaj pregnan beračim v ptujem kraji.“

„Pregnant?“ — reče Zagodin z začudenjem.

„Pregnant!“ odgovori grenko berač. „Ne čudite se, da so me take reči vergle na druge pota, kot sem jih do tistega časa hodil. V boji strank sem hotel prevpiti vrenje serca, zamotal sem se v verske prekucije, akoravno mi ni bilo prav za prav nič ležeče na zmagluterancov, kakor tudi še dan današnji luteranec nisem. Pa tačas me je ta ropot veselil in vpil sem s svojimi prijatli za njih reč. V skrivni družbi smo kovali silne naklepe, pa spodletelo nam je vse skupej, in mogli smo pred sodbo. Malo so nas izpraševali, malo posluševali; šlo je tačas vse v kolobar; po kratkem presojevanji so izpodili tri iz dežele, in med temi sem bil jaz. Čudil se je temu marsikdo, ker bil sem se pri uni družbi naj bolj mlačno obnašal. Pa zadnje trenutke pred mojim odhodom sem zvedil, kdo mi je bil k temu pripomogel. Štefan je bil mož. Tresel se je namreč pred mano, in s svojo slabo vestjo se ni nikdar varnega čutil, posebno ker je zadnji čas lahko marsikako žuganje zvedil, ki sem ga storil v svoji jezi. To mu je bila zdaj najlepša in naj ložja priložnost se mene znebiti. Prisegal sem mu ker-vavo maševanje, pa moja roka ga ni mogla več zadeti, kar sem mogel bežati. To vse ni nič čudnega, čudite se raji temu, da živim tako blizo kraja, od koder so me pregnali, mi davši beraško palico za moje premoženje. Bežé sem prišel do sem le z otrokom, pol leta starim, od tukaj nisem mogel naprej, bil sem bolan in slab. Menil

sem, da me bo tukaj kdo iskal, pa ni se nihče zmenil ne za moje življenje, ne za mojo smert, kot bi me bili zgubili iz svoje pameti. Živel sem tukaj; enkrat v tem času me je želja po maševanji izpeljala iz tega kraja, pa moj lepi prijatel je bil že mrtvev. Zdaj me menijo dalječ na Nemškem, odkoder je pred dvema letoma poprosil za mojo vernitev edini moj žlahtnik, ki ve za moje prebivališče. Zastonj se je trudil, gadji rod pika zmiraj enako, Štefanova žena in njegov sin sta mi zaperla vernitev. Delala sta tako, kot je bil delal nekdaj Štefan, njuni denar je izpeljal njuno željo, ki jo z lastno močjo izpeljati nista mogla. Jaz ostanem večno berač in rojstnega mesta ne bom več gledal, nikdar več. Zagodin moj zlati zet, ali to morde razumiš, kaj se pravi bežati, in večno bežati iz naj milejšega kraja? — Nič ne razumiš, nič, kaj bo razumelo gadje pleme! Ali veš kdo je bil Štefan moj prijatel? — Štefan Dragar, in ti Dragar si sin njegov."

„In Jela?“ zakliče Zagodin.

„Jela je tvoja sestra!“

„Moja sestra!“ zastoče Zagodin; kot od pušice zadetemu se mu pobesijo roke in onemogel obsloni na drevesu. Pa ravno tega trenutka je berač pričakoval; kot lev se zažene kviško, ter ga oklene s strašno silo z obema rokama.

„Tvoja sestra, in ti moj drugi preganjavec!“ vpije divje. „To ti je ples tega sveta! Na očetu tvojem sem se hotel maševati, doveršil nisem tega; tu je sin njegov v moji oblasti in jest ga zdrobit, če me žolc zažgače. Ne misli, da sem te sovražil od nekdaj, da sem iskal tvoje smerti, od tebe nisem nikdar tirjal očetovega dolga, zato govori, zakaj si mi branil verniti se v moje posestvo, zadobiti sebi premoženje, in srečo nesrečnemu otroku?“

„Ti si bil večno sovraživo in pogin obetal našemu rodu,“ hrope Zagodin, ter se napenja na vso moč, iztergati se strašni sili beračevih rok.

„Smert tvojemu očetu, in tako celemu rodu! Kaj sem s tabo imel opraviti in kaj ti z mano? Ali si si le gerlo vadil, ko si zoper me govoril, in druge jezike zoper me najemal, potem boš dobro civil smertno pesem!“

„To je navratno, borite se v dvoboji, tu so samokresi,“ ječi Zagodin v neznani stiski.

„Pa streli ž njimi, kdo ti brani! Govori, ali mi češ zopet dobiti moje premoženje, mojo čast in srečo ubozega dekleta? Življenje tvoje je v moji oblasti, tu si slišal, koliko velja. Daj mi zagotovilo plačila, le tako si prost, sicer nocoj še spiš v breznu doli. Govori, ali hočeš?“

„Jest ne — morem — Marka —“ ječi Zagodin.

„Ti ne moreš? Ti nočeš!“ vpije berač. Kaj nima pekel nič strašil za take krokarje, da se ne tresejo, ko jim odpert reži? Tvoji

trenutki so razsteti, če ne zadostiš moji volji, in če imam s tabo vred leteti v brezen!"

"Marka — moja beseda nima nič — vpliva — moj denar ne velja nič — jaz ne morem pomagati — jaz sem —"

"Ti bom pa jest pomogel!" zakriči berač, in s strašno silo rukne Zagodina od drevesa. "Zdaj veš povest, da boš v peklu povedal, kdo te je tje poslal!"

"Poslušajte! poslušajte!" vpije Zagodin.

"Nocoj ne več in nikdar več!" kriči berač in z neznano močjo zavihti Zagodina od sebe proč. Zagodin zleti v brezen, pa v tistem trenutku se je bil sprožil samokres, ki ga je Zagodin ves čas v roci tiščal, in ga vendar rabiti ni mogel. V desne persi zadet činčne berač znak na skalo, in za nekoliko trenutkov zavest zgubi. Ko se zopet zavé, silno pritisne pest na rano, se nagne čez rob, in stremo v brezen pogleda.

"Jela! — Jela!" — kliče umirajoči glas iz globine.

"Se ne mertev?" zavpije berač, in skoči kviško. "In jaz imam smertno kroglo v persih; in on živi. Ne tec i kri, ne tec i, da mi ostane moč za drugi mahlej!"

Narazen potegne obleko, odterga kos podlage iz plajša, ter jo zamaši v krvavečo rano.

"Čuk, ti čuk, čukaj njemu, da te ne slišim jaz," — blede zmedeno in se giblje kot nor sem ter tje — "še ne mertev, in moj naklep tako lep! Njegova sestra! — to je dosti močno, neškodljivo storiti njegovo serčnost, in njegov samokr — — Huj, to sem zanič doveršil, smert mi je pustil v mojih persih, in on je živ. Jela, Jela, jest te čem braniti, da poginem, on živi, ti si zgubljena, odpri, odpri!"

In kot maček spleza pa ozkem robu kviško in dirja proti domu. Njegov um je zmeden, spredej in zadej sliši veršenje, vidi černe pošasti, bele duhove, in med silnim šumenjem čuje vedno Zagodinov glas: Jela, Jela! — Bolj in bolj hoče hiteti, zmirej bolj mu zmanjkuje moči, kri mu vedno iz rane vre, in on jo vedno maši in stiska rano s silno pestjo. Prisope do bajte, v nji gori še luč. Onemogel se zaleti v duri in zakliče: Jela! s takim glasom, da prestrašeno kviško poskoči dekle, ki je še vedno čakaje pri mizi sedelo. V trenutku je pri vratih, ter jih odpré.

"Ali si še tukaj, Jela?" zastoče berač. "Skri se, skri se, za tabo gre, še ni mertev, jest sem ga slišal, běži Jela, běži!"

"Kaj ste mar sami, kje pa je Zagodin, oče?" praša preplašeno dekle.

"Kaj ti ne pravim, da gre za tabo? Pod Skalovcom sem ga bil kopal v studenem potoku, pa mi je ušel. Jela spat, zakleni duri, slišiš — dobro jih zakleni — jaz sem truden — jaz ne morem več" —

in kot v sanjah zgrabi stranske vrata, ki peljejo v majhno izbo, ter se požene vanjo.

„Oj kaj vam je, ljubi oče?“ zakliče dekle ter hoče za njim.

„Spat Jela, spat!“ hrope berač, ter zaderlešne duri, in se zgrudi na tla.

Plaha se verne Jela v sobo. Na mizo se nasloni, kjer je sedela celi večer, in potok vročih solz se ji polije iz rudeče objokanih oči. Dolgi lasje, ki si jih je ravno pred očetovim prihodom iz ene kite razpletla, mahajo kot černi valovi čez ramo. Kot grešnica, ki se pokori za nekdanje grehe, sedi tukaj nedolžno dekle in plaka. Čez nekaj časa vzdigne glacico in pogladi lase nazaj; solze, ki tekó po njenih licih, kapajo na belo nedrije. Plaho gleda okrog sebe, sama je v svoji žalosti. Luč že slabo berli, olje ji poteka, in še bolj duhobne postajajo černe stene. Pogleda skozi okno, ničesar ne razloči. Odpre okno in gleda v tamno noč; nihče ne gre proti hiši, vse je tiho, le burja še včasih zapiska in vse je zopet mirno. Nehoté se spomni nekterih stavkov žalostne pesmi od zapuščene deklince. S tihim, trepečim glasom skuša peti v nočno tmino:

Luna z roso je zalila
Vele rože v mojem verti,
Muren žalo pesem škriplje
Po groběh od blede smerti.

Ljubi, ljubi, vender prideš! — —
Luna gerda, s' me goljfala,

Medi veter lase černe,
Bodi rosa jim mazilo,
Ker oko je oslabelo,
Kih s solzami je močilo.

Oj ti senca, černa senca,
Kaj si z meglo vred zbežala!

Od žalosti premagana se nagne zopet čez mizo in zadremlje. Luč še nekolikokrat umirajoči plamen kviško požene, in ugasne. Krog in krog je černa noč. —

IV.

Dan je že davno napočil, in zbudil pridno vas. V beračevi hiši je še vse tiho, in vrata so zaperte. Jela še vedno sloni na mizi in spi. Predolgo je bila čula in človeška natora tirja svoje pravice.

Kar pridejo štirje možje proti bajti, in poterkajo močno na zaperte duri. Jela se prebudi, ravno se ji je sanjalo od ljubega, da je slonel na njeni rami, in pletel ternjevo lilijo v njene lase. Njega misli najti, ter hitro odpre. Pa kako se prestraši, ko namesti njega ugleda tri tamne beriške obraze, in zraven njih župana vasi. Preplašena se pomakne nazaj, beriči pa stopijo v vežo in eden izmed njih velik protokol pred sabo veržé, s posebno imenitnim glasom praša:

„Kdo je gospodar te hiše?“

„Moj oče,“ odgovori dekle.

„Kdo je tvoj oče?“ praša berič.

„Moj — oče“ — jeclja dekle —

„Možje!“ vzame župan besedo, „ne zamerite dekletu, da se je prestrašilo. Njen oče je, kot sem rekел, reven berač, po imenu Marka, druga imena vam gotovo ne vem povedati, ker poznamo ga le s tem imenom. Sicer pa je pošten mož.“

„To je prav,“ reče berič, „pa jaz moram venderle vediti, kako je z njegovo vero, če ne podpihuje in ne skriva krivoverskih begunov, če nima prepovedanih bukev in tako dalje, tako pravi zapoved,“ in poterka s perstom na polo v dolgem protokolu. „Dekle, kje je tvoj oče?“

„Se spé,“ reče dekle od beričevih besed na novo prestrašeno.

„Zbudi jih,“ zapové berič.

„Jela od kod je to?“ praša začuden župan, zapazivši debele kaplje kervi na tléh.

„Kri?! Oče, oče!“ zavpije dekle, in skoči v izbo. „Oče, oče!“ zakričí zopet, in onemogla pade na berača, ki mertev na tleh leži.

„Umor, umor!“ kliče župan ves preplašen, in stopivši k nji jo potegne od merliča.

„Srakar, to se zapiše v protokol,“ zapoveduje pervi berič, in uni počasi in imenitno piše v dolge bukve, med tem ko se župan z dekletom trudi. Potem jo izprašujejo, kaj vé od nesrečne dogodbe. Jela jim počasi in zmedeno pové, kar je vidila in slišala ponoči od očeta. Koj pošlje župan nekoliko sosedov pod Skalovec. Tam najdejo po dolgem iskanji Zagodina mertvega v breznu, in zraven njega samokres. Kmalo previdijo, da je mogel z višine pasti, in eni izmed njih gredó na verh Skalovca. Tam najdejo beračev klobuk, in kopuljo, ki jo koj za beračovo spoznajo na treh môrah, ki jih je imel navado v vsako orodje vrezati. Od tam so sledili po plitvem snegu kervavo stezo do beračeve bajte. S silo so Jelo od Zagodina nazaj deržali, ko so ga tje prinesli, nihče je ni bil v stanu utolažiti.

Beriči pa merzlo pregledujejo Zagodinove pisma. Tu najdejo njegovo pravo ime, in v protokolu je zapisano med imeni pregnanih.

„Krivoverec!“ reče berič. „Ne bo pokopan v posvečeni zemlji! Možjé, kdo mu bo dal prostora za grob?“

Žalostno pobesijo sosedje glavé, in molče.

„Po tem takem mu ga bom jest odločil,“ povzame berič.

„O nikar, nikar!“ zakliče Jela in pade pred merzlega moža. „Če resnično ne sme počivati v posvečeni zemlji, dovolite mu saj grob v mojem vertu, da bom na njem molila noč in dan.“

Berič ji dovoli prošnjo. Potem prevernejo iskaje vse kote, dokler ne najdejo nekaj zaprašenih spričal, iz katerih natanjčniše spoznajo beračovo osebo. Ko pride v Ljubljano novica, se je ljudem, ki so bili poznali berača in Zagodina, dogodba kmalo razjasnila.

Stari Ivan se je bil srečno odtegnil. Lazar je prišel zopet v vas, pa na belo nedeljo ga ni bilo k Jeli.

Ko Zagodinova mati zvé smert nesrečnega sina in vse druge okolšine, zapusti Ljubljano in se preseli v ono vas k njegovemu grobu, in Jela postane njena hči. Obsejala je Jela s cvetlicami grob, in k zglavji vsadila nježno lipo. Dan za dnem je hodila k grobu in sedé pri mladi lipi je v večernem mraku zmirej zopet zdihovala žalostno pesem od zapuščene deklice, in včasih tudi žalosti premagana zaspala pod milim nebom. Zvezde so svetile njenim sanjam, in zarja jo je iz spanja budila. Smert jo je rešila žalosti in tugobe. Njeno truplo so položili v spodnji vogel pokopališča; Lazarjeva sestra je zasadila cvetlice na njenem grobu, in ko pride spomlad in se oživi Zagodinova lipa, posilja z vetrom mlado cvetje na njeni grob, in rože in cvetje se božajo v prijaznem veselji, in iz nebes jih smehlja — Jela gleda.

Na Skalovcu pa je stal še dolgo let čern križ, ki ga je Zagodinova mati postaviti dala, in ljudje so si čudne povesti, ki so šle od rodu do rodu, pripovedovali o tem kraji, ki se še dandanašnji zove: Beračev rob.

Pesem jetnikova.

(Spisal Fr. Cegnar.)

Dvajset let me skriva černa ječa,
Zvezda upa se je uternila,
Stlela pod pepelom iskra tleča,
Z Bogom svet in tvoja zarja mila!

Mili bratje, mile sestre moje!
Zarad pet kervavih ran vas prosim:
V spravo mi podajte roke svoje,
Kès in žalost v svojem sercu nosim.

Solnca božji žarki vam svetijo,
Meni sveti lešerba berleča,
V živem truplu mi kosti trohnijo,
Ugasuje mi življenja sveča.

Na nebeškem stropu, gor nad vami
Vam prižiga angelj zvezde mile:

Moje oko stermí v tamotni jami,
Štejem zvezde — kaplje stropne dile.

Vaša steza je zelena draga,
Celi svet je vaša domovina:
Merzel kamen mojih nog podлага,
Dom in svet moj — štirih sten tišina.

Vam je prosta noga, s prosto roko
Tergate cvetice po ravninah:
Moja je, ožuljena globoko,
Oterpnela v britkih bolečinah.

Moj prijatel je — oklep jekleni,
In veriga — moja zvesta duša;
Kdor ko jaz jo nosi, ta jo ceni,
Kdor je nima, naj Bogá ne skuša!

Janez Filip Vezdin.

△ Janez Filip Vezdin, ki ga zna učeni svet kakor učenega jezikoznanca po imenu „Paulinus a St. Bartholomaeo,” se je rodil 25. aprila 1748 med Slovenci (Hervati) v dolnji Avstriji v Dvoru (Hof a. d. Leitha), in je bil sin slovensko-nemških staršev, ki so dali pridnego dečka v šolo, kakor si je žezel. V latinske je hodil v Železni Stolici (Oedenburg), in se naučil ondi v kratkem razun latinščine